

## Daşqın, sel sularından təhlükəli vəziyyətlər və qabaqlayıcı tədbirlər

Sel insanların tez-tez rastlaşdığı təbiət hadisələrindən biridir. İnsanların həyat və sağlamlığına, həmçinin iqtisadiyata vurduğu zərərin dərəcəsi asılı olaraq bu təbiət hadisəsi bəzən ağır faciələr kimi də qiymətləndirilə bilər. Belə ki, sellər evləri, körpüləri yuya, əkin sahələrini yararsız vəziyyətə sala, ağacları kökündən çıxara, insan və heyvanların ölümünə səbəb ola bilər. Selin yaranma səbəbləri müxtəlifdir. Bu səbəblər sırasında meteoroloji faktorlar mühüm rol oynayır.

SEL-leysan yağışlarından və isti havalar zamanı qar əriməsindən su səviyyəsinin və su sərfinin adətən intensiv və qısamüddətli artması ilə xarakterizə olunan, ilin müxtəlif fəsilərində təkrarlana bilən çayın su rejiminin bir fazasıdır. Sellər qəflətən yaranır, yüksək sürətlə hərəkət edir (10m/s və daha çox) və 10 dəqiqədən bir neçə saata qədər müddətdə bir neçə dalğa ilə müşayiət olunur. Sel axının ilk dalğasının hündürlüyü 15 metr və daha çox ola bilər. Sellər bir dəfəyə gətirmə materiallarının həcmine və ya

yuyub aparma həcminə görə də növlərə ayrılır.

Daşqın və sel suları çox təhlükəli xarakter daşıyır və mümkün olduğu qədərincə belə sulara gəzməməyə və ya su nəqliyyatı vasitəsindən

yəsi dizinizdən aşağı olsa belə, siz maksimum dərəcədə ehtiyatlı olmalısınız. Hətta 15 sm dərinliyində olan sular ciddi zərər verə biləcək təhlükə mənbəyidir. Daşqın və sel suları göründüyündən daha



istifadə etməməyə çalışın. İlk baxışdan təhlükəsiz görünse belə, bu sulara addımlamaq riskli hesab edilir. Belə ki, daşqın və sel suları altında insanın ağına belə gətirə bilmediyi gizli, üstü örtülü təhlükə mənbələri ola bilər.

Bəzən insanlarda bu suların dərin olmaması yanlış arxayınlığa səbəb olur. Hətta daşqın və sel sularının səviyyə

sürətli axır və özü ilə bərabər iri suxur daşlarını gətirir. Suxur daşları isə potensial təhlükə mənbəyidir. Bu səbəbdən unutmayın ki, daşqın və sel sularının görünüşü aldadıcıdır.

Sel və daşqın sularında insanların zərər çəkməsinin səbəblərindən biri də onların maşınlarına güvənərək bu suların keçməyə cəhdləridir.

Avtomobiliniz varsa, ondan daşqın və selə məruz qalmış ərazilərdən uzaq yerlərdə istifadə etməyə çalışın. Hətta 60 sm dərinliyi olan belə su axını asanlıqla avtomobili apara bilər. Əgər torpaq üzərindəsinizsə, lakin sel və daşqın sularının əhatəsində qalmınsınızsa, gəzərək və ya maşınla bu suları keçməyə çalışmayın. Belə hallarda tövsiyə edilir ki, olduğunuz yerdə qalın və xilasedicilərin yardımını gözləyiniz.

nin suya düşməsi daşqına məruz qalmış ərazilərdə ciddi elektrik təhlükəsi deməkdir. Əvvəldə qeyd etdiyimiz-xilasediciləri gözləmə mövqeyində olmaq tövsiyəsinə səbəb olan amillərdən biri də məhz elektrik təhlükəsi ilə bağlıdır.

Beləliklə, daşqın və sel təhlükəsi baş veribsə, laqeydlik və ehtiyatsızlıq göstərərək və ya öz gücünü güvənərək düşünülməmiş addımlar atmayın. Unutmayın ki, bu sular ciddi təhlükə mənbəyidir! Hər zaman yadda saxlayın ki, sel axınından xilas olmaq heç vaxt mümkün deyil. Odur ki, sel axınından xilas olmağın yeganə yolu ondan qaçmaqdır.

İnsan həyatına və fəaliyyətinə çox ciddi zərər vuran sellərə qarşı bir sıra qabaqlayıcı tədbirlər görmək mümkündür. Bunların sırasına:

—Mövcud meşələri inkişaf etdirmək və çılpaq sahələrdə çoxlu ağac əkək.

—Sel ola biləcək yerlərdə məskunlaşmamaq.

—Mövcud çayları və su kanallarını çirkləndirməmək, onlara şəxsi məqsədlər üçün kortəbii müdaxilələr etməmək.

—Ayar suları istiqamətləndirə bilmək üçün anbarlar, bəndlər, su kanalları və s. tikmək.

**FHN Şimal-qərb Regional Mərkəzinin İctimaiyyətə əlaqə və təbliğat sektoru.**

## Xocalıdan bir yol xatirəsi

(Əvvəli 6-cı səhifədə).

Düşmən tanklardan, pu-lemiyot və minaatanlardan dinc əhaliyə tərəf atəş açırdı. Silahsız xocalılar düşməne müqavimət göstərə bilmək iqtidarında deyildi. Quldur ermənilər evlərə basqın edir, talançılıqla məşğul olur, qarşılına çıxan hər kəsi cəza ilə öldürürdü. Beşiyində dünyadan bixəbər yatan körpələr avtomat süngüsünə keçirilir, ayağı yer tutmayan qocaları sürüyərək tonqala atıb işgəncəylə yandırıldılar.

Ayağı yer tutub qaça bilən xocalılar qışın şert, iliyə işləyən soyuğunda canlarını ölüm kabusundan qurtarmaq üçün başıcaq, ayaqyalın Qarqar çayını keçib Ağdama sarı yol aldılar.

Dağlardan axıb gələn soyuq su, iliyə işləyən şaxta adamların kələyini kəsmişdi. Qışın oğlan çağında soyuq sudan keçmiş camaatın çox hissəsi çayın o üzündə meşədə donub dünyasını dəyişdi.

Turac xanım qəlbini dərinliyində kök salan o dəhşətli günləri xatırlayıb göz yaşlarını

saxlaya bilmirdi.

Erməni faşistləri həmin müdhiş gecə anaları balalarından, sevenləri bir-birindən əbədi ayırdı. Bu, əbədi ayrılıq, faciəli ölüm arzuolunmaz tale qisməti idimi, yoxsa qanıqan erməni düşmənləri dinc əhəlinin qanına susamışdımı? Hələ bunlar azmış kimi ermənilər ələ keçən azərbaycanlıları şəhərin mərkəzi meydanına yığaraq, vəhşicəsinə öldürmüşdülər. Hətta qocaların, uşaqların, qadınların qulaqlarını, burunlarını kəsmiş və üz dərisini soymuş, orqanlarını vəhşicəsinə çıxarmış, eybəcər hala salmışdılar. Bir başqalarının isə üstünə benzin tökərək diri-diri yandırmışdılar.

Bütün bu hadisələri azğın düşmən pəncəsindən canını güclə qurtarmış xocalılar gizləndiyi yerdən müşahidə edə bilmişdi.

Yanan evlərin çartılısını, tükürpədicə çığırtı səslərini eşən soyuq külək uzaqlara aparır, sanki son anda kimdənsə imdad gözləyən günahsızların haray səsinə bir anda bütün dünyaya yaymaq istəyirdi.

\*\*\*

Turac xanım bir qədər özünü ələ aldıqdan sonra söhbətinə davam etdi.

—Meşənin dərinliyində soyuqdan tir-tir əsərək düz yeddi gün ac-susuz, isti paltarsız gizləndik. Amansız aclıq və susuzluğu hiss etdikcə gümanımız buza dönmüş ağacın qabıqlarını yeməyə gəlirdi. Qışın axırı olduğundan meşədə heç bir dənə də cır meyvə qalmamışdı ki, heç olmasa uşaqlara yedirək.

Turac xanımın birdən yenə sifətinin cizgiləri turşudu, sanki gün işığının qarşısını qara, zəhmli bulud aldı. Gözlərindən axan yaş damcılarını sifətində yumrulanıb aşağı süzülürdü. Sənəsi qabarıb-əndi. Bir qədər fasilədən sonra sakit tonla söhbətinə davam etdi:

—Əzabları dözməyən gözümlə ağ-qarası bircə qız balam Təranə, aclığa və soyuğa dözə bilmədi. Qollarımın arasında başını sinəmin üstünə qoyaraq canını tapşırırdı. O vaxt fidan balamın yeddi yaşı vardı...

Gizləndiyimizdən beş gün sonra ermənilər izimizə düşüb

bizi tapdılar. Biz mağaraya oxşar bir oyuda gizlənməmişdik. Birdən meşədə atışma başladı. Burada da ağır itkilər verdik. Əli silahlı bir neçə döyüşçü əsgərimiz bizi meşədə tapdı. Onların arasında həyat yoldaşım da var idi. Yenidən qeyri-bərabər döyüş başladı. Bu döyüş səhər açıldıqdan fasilələ gün batanaq davam etdi.

Əsgərlərdən dördü döyüşdə həlak oldu. İkisini əsir tutdular. Müdafiədə dayanmış yoldaşım güllə yarasından həlak oldu. Mən sürünərək onu kənara çəkdim, nəbzi vurmurdu. Onun yerinə sürünüb avtomatın arxasına keçdim. Həyatımda ilk dəfə idi ki, nələcə qalıb düşməne basılmamaq üçün hərəkətsiz qalmış həyat yoldaşımın silahına sarıldım. Hələ orta məktəbdə oxuyarkən hərbi dərstdə silahlardan necə istifadə etmək qaydasını öyrənmişdim.

Gözlərim tüstü dumanında bir anlıq heç nə görmədi. Duman çəkiləndə isə iki yekəpər saqqallı erməninin murdar cəsədini yerə sərilmiş gördüm. Oyuqda gizlənməmiş arvad-uşaqlar gizləndikləri yerdən çı-

xaraq mənə minnətdarlıq etdilər.

Bu faciəni meşədə beləcə əzab-əziyyətlə bir həftə yaşadım. Dəstə üzvləri kimi mən də heyim qalmamışdım, donmuşdum. Yerimdən tərpənə bilmirdim. Tezliklə öləcəyimi gözlərimin qarşısına gətirərək hərəkətsiz uzanmışdım. Ürəyimdə dua edərək erməni əlinə keçmədən özümzə şərfli ölüm arzu edirdim.

Birdən ayaq səsləri gəldi. Biz hamımız vahimə içində səsə tərəf boylandıq. Tərpənməyə isə halımız yox idi. Gələnlər Azərbaycan əsgərləri idi. Onlar bizi xilas etməyə gəldiklərini söylədilər.

Xocalı soyqırımının canlı şahidi, bu hadisədə əlil olmuş Turac xanımın qəmli xatirələri avtobusda hər kəsi kədərləndirmişdi. Mən isə fikirləşirdim: torpağımızda yaşayıb, çörəyimizi yeyib, suyumuzu içib, sonra da özümzə qarşı qənim çıxıb torpaqlarımızı zəbt edən mənfur ermənilər hələ də cəzasız qalıb, işğal etdikləri ərazilərimizdə at oynadırlar...

**Rəciyyə MEYFULLAQIZI.**